

Jyrki Erra

– historiallisen trillerin taitaja

Jyrki Erra haluaa tarjota lukijalle jännityksen lisäksi todellisuuden sitoutuvan viitekehysten.

Vuoden johtolangalla 2021 palkittu *Lyijyvalkoinen* on kolmas arkkitehti Jyrki Erran kirjoittama historiallinen trilleri. Sen jännittävä arvoitus kietoutuu italialaisen taidemaalarin Caravaggon elämään (1571–1610) ja nykyaikaan, jossa taideteoksen provenienssin selvittäminen on olennaisen tärkeää teoksen aitouden ratkaisemisessa. Taidekaupassa pyörivät päätähuimaavan isot rahasummat, ja silloin jotkut aitoja teoksia havittelevat voivat käyttää myös rikollisia keinoja.

Kirjan nimi *Lyijyvalkoinen* viittaa myrkkypitoiseen valkoiseen väriin, jota Caravaggio käytti taulujensa pohjustukseen saadakseen luotua maalaukseen *chiaroscuro*n, taiturillisen valon ja varjon vaihtelun. Kirjan nimen valinta on myös rikos-

kertomukselle osuva, sillä sen myrkyllisen kaksoismerkityksen ymmärtää koko kirjan luettuaan.

Miten arkkitehti ryhtyi kirjoittamaan fiktiota?

”Työskentelin 2000-luvun alkupuolella eräässä arkkitehtitoimistossa suuren sairaalahankkeen viimeisten vaiheiden pääsuunnittelijana. Työpaine oli rankka. Totesin tarvitsevani henkisen pakopaikan vähentääkseni stressiä ja ryhdyin kirjoittamaan. Olin lukenut Waltarin historialliset romaanit ja Umberto Econ *Ruusun nimen* vähän aiemmin, *Sinuh*en tosin jo koulupoikana, ne suuntasivat mielenkiintoni historiaan ja fiktion. Voisin lisätä vielä joukkoon Georges Simenonin, jonka kaikki yli 70 suomennettua Maigret-dekkaria löytyvät hyllystäni.”

”Kynnys kirjoittamiselle oli matala; vuonna 2001 oli julkaistu toimitamani ja pääosin kirjoittamani kaupunginosahistoriikki *Ruskeasuosta*.

KANSI: JOHANNA JUNKALA

Toimittaja Markku Karumo arvioi kirjan hänen kanssaan käymissään keskusteluissa ja sittemmin myös Helsingin Sanomissa hyvin myönteisesti. Lukijat kiittelivät, sillä oli merkityksensä.”

”Arkkitehdin ammatti ja rakkaus rakennustaiteeseen, etenkin barokkiin, on vaikuttanut ilman muuta kirjoihini.”

Caravaggon maalaus *Judit leikkaa Holoferneen pään irti* saa keskeisen roolin *Lyijyvalkoisen* jännitystarinassa.

Kiehtova historia

Miksi valitsit juuri trillerin omaksi lajiksesi?

”Fiktiossahan aika ja paikka ovat valittavissa, samoin tapahtumat. Historiallinen viitekehys luo näihin syvyyttä. Nämä mahdollisuudet koukuttivat.”

”Ensikeskusteluissa Otavassa silloiset kaunokirjallisuuden osaston päällikkö Antti Kasper ja kustannustoimittaja Aleksi Pöyry tosin pohtivat, mihin genreen he sijoittaisivat esikoiseni. Heidän mukaansa siitä oli moneksi. Historiallinen trilleri oli kuitenkin nimipari, joka heidän mukaansa parhaiten sopi esikoiskirjalleni.”

”Monissa lukemissani trillereissä minua häiritsi niiden eräänlainen sisällöllinen kapeus. Mennään veriroiskeet edellä, ja tarinan henkilöt jäävät yksiluotteisiksi paperinohuiksi statistieiksi. Halusin tarjota lukijoille enemmän.”

Kirjoissasi tuot esille historiallisen arvoituksen tai mysteerin, jota sitten kohtalokkain seurauksin nykypäivän tutkija ryhtyy selvittä-

mään. Mikä historian arvoituksissa sinua kiinnostaa?

”Eurooppalainen kulttuuri on uskomattoman rikas, arkkitehtuurin, maalaustaiteen, kuvanveiston, kirjallisuuden ja musiikin suhteen oikeastaan aivan mieletön runsaudensarvi. Se on jo sinällään hyvin inspiroivaa.”

”Muistan kun vaimoni kanssa vierailimme Belgian Bruggessa, Pyhän veren basilikassa. Siellä oli esillä pyhäinjäännös, pisara Kristuksen verta. Liityin hitaasti etenevään jonoon ja lopulta seisoin lasikantisen lippaan ääressä, johon tuo veripisara oli taltioitu. Sitä vartioi iäkäs nunna, jonka mitään näkemätön katse, kaiken tästä maailmasta poissulkeva ilmeetön kivettyneisyys pyhäinjäännöksen äärellä puhutteli. Katse viittasi voimakkaasti ja suoraan eräänlaiseen ajattomaan mysteeriin. Kirjoissani olen liittänyt mysteereihin lisäksi trillerijuonen tarvitseman syykkeen, on se sitten raha, rakkaus, vallanhimo, petos tai kunniantunto.”

Laajoja esitöitä

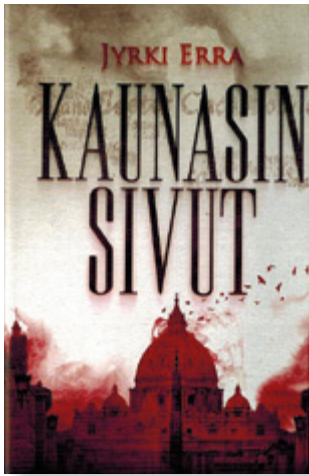
Kun romaanin taustalla on historiallisia tapahtumia, kuinka suuren esityön joudut tekemään ennen kuin ryhdyt kirjoittamaan itse tarinaa?

”Esityöt ovat hyvinkin laajoja, *Kaunasin sivuissa* ne olivat varmasti suuritöisimmät. Tein perinpohjaisen selvitystyön, joka liittyi vanhojen käsikirjoitusten tekotaapaan, kirjojen sidontaan ja kirjoissa käytetyn musteen koostumukseen. Dogejen aikaista Venetsiaa ja Mauro Codussin arkkitehtuuria tutkin kirjallisuudesta – se tutkimus oli viedä mennessään. Kirjan yölliset Rooma-jaksot ovat puolestaan varhaisia muistikuvia vuodelta 1974, jolloin asuin parisen viikkoa kaupungissa Stazione Terminin lähistöllä.”

”*Berliinin ajokoiria* varten matkustimme vaimoni kanssa varta vasten Berliiniin, jonka Deutsches Theateriin olin etukäteen sopinut tutustumiskäynnin. Hahmottelin kirjan tapahtumapaikat pitkien kaupunkikävelyjen aikana. Kirjassa on myös muistumia 1980-luvulla tekemästäni matkasta, jolloin Berliini oli jaettu kaupunki. Vierailin tuolloin sekä Itä- että Länsi-Berliinissä, tunnelma oli hyvin erikoinen, jännitteinen.”

”*Lyijyvalkoisen* vuoksi matkustimme Roomaan vuonna 2017, vaikka jo aiemmilla Rooman-matkoillamme olin kerännyt aineistoa. Tiesin, että Villa Lantessa oli esillä Antero Kahilan maalaama toisinto Caravaggon *Pyhä Matteus*-teoksesta; sovin käynnistä intendentti Simo Örmän kanssa, joka esitteli minulle paitsi maalauksen, myös Villa Lanten. Saman vuoden syksyllä Milanossa oli suuri Caravaggio-näyttely jonka kävin katsomassa. Ympäri maailmaa nähtäville kootut Caravaggon teokset tarjosivat erittäin runsaasti taustoitusta kirjalleni.”

”Caravaggon osaltahan ongelma on elämäkerrallisten tietojen vähäi-

KANSI: SAMI SARAMAKI

KANSI: SAMI SARAMAKI

OTAVA / JOUNI HARALA

Jyrki Erran mukaan hänen romaaninsa ovat vaatineet laajoja ja tarkkoja esitöitä. Esikoisromaaniaan *Kaunasin sivut* varten hän teki muun muassa perinpohjaisen selvitystyön, joka liittyi vanhojen käsikirjoitusten tekotapaan, kirjojen sidontaan ja kirjoissa käytettyjen musteiden koostumukseen.

syys. Hän ei eläessään perustanut koulukuntaa tai nimeään kantavaa ateljeeta. Hän ei jättänyt jälkeensä mitään kirjallista aineistoa, tauluitaankin hän signeerasi nimellään vain yhden. Kirjallisia aika-aistietoja löytyy niukasti, enimmäks Rooman oikeuslaitoksen vähemmän mairittelevista pöytäkirjoista.”

Lyijyvalkoisen tarinan keskiössä on yksi Caravaggion teoksista. Onko syyksäksensä kirjoittamiselle ollut vuonna 2014 Etelä-Ranskassa maatilalta löytynyt maalaus *Judit leikkaa Holoferneen pään irti*, joka tutki-

miuksen jälkeen todettiin aidoksi ja miljoonien arvoiseksi?

”Minulla oli työn alla tekstiaihio, joka ei oikein edennyt. Kun Helsingin Sanomat julkaisi uutisen Caravaggioksi epäillyn maalauksen löytymisestä, kiinnostuin välittömästi ja aiempi teksti jäi. Mitä enemmän perehdyin löydettyyn maalaukseen ja sen oletettuun tekijään, sitä voimakkaammin se alkoi elää.”

Aito vastaan väärennös

Taideteoksen proveniensi on jännittävä teema kirjassasi. Sitä sel-

vittämään joutuu hieman vastentahtoisesti päähenkilö Axel Wallas, taidemaalari ja Caravaggion asiantuntija, joka on muun muassa maallannut rekonstruktion Caravaggion Berliinin pommituksissa tuhoutuneesta teoksesta *Pyhä Matteus ja enkeli*. Miten tämä teema ja henkilöt syntyivät?

”Proveniensi on erittäin tärkeä osa taideteosta, eikä se esimerkiksi löydetyn Caravaggion teoksen osalta ole suinkaan kaikilta osiltaan vielääkään varma. Tämä provenienssin epävarmuus on kirjan kantava tee-

ma, ja sen toteennäyttäjäksi tarvitsin kirjaani päähenkilön, mieluiten suomalaisen, jolla olisi uskottava pätevyys tehtävään. Taidemaalari-päähenkilöä rakentaessani Caravaggion *Pyhä Matteus ja enkeli* -työstä maalattu rekonstruktio tarjoutui hänen uskottavuutensa takeeksi."

Lyijyvalkoisen tarinan alussa Axel Wallasin mentori Riitta Saraste, taidehistorian emeritaprofessori, pyytää häntä aitouttamaan haltuunsa joutuneen Caravaggion maalauksen. Wallas ei haluaisi ryhtyä siihen, sillä hänellä on kipeitä kokemuksia vuosien takaisesta matkastaan Italiaan ja Sisiliaan, jolloin hän oli tutkimassa yhtä Caravaggion teosta.

Mutta kun professori murhataan ja Wallaksen vaimo Elina katoaa työmatkallaan Roomassa, Axel matkustaa Roomaan Elinaa etsimään. Ikuisessa kaupungissa Wallas aavistaa, että hänen vaimonsa katoamisella ja Riitan esittelemällä maalauksella on yhteys. Riitan hänelle antaman Caravaggion elämäkerran välissä olevat irtosivut johdattavat Wallaksen entistä syvemmälle taiteilijan elämäntapahtumien ymmärtämiseen ja

samalla hänet itsensä väkivaltaisten tapahtumien kuljettamaksi.

Tärkeät maisemat

Kaikissa kirjoissa tapahtumapaikoilla on yhtä painava merkitys kuin varsinaisella mysteerilläkin, *Kaunasin sivuissa* keskiaikainen luostari, *Berliinin ajokoirissa* vanha, muurin jakama aatelispalatsi ja *Lyijyvalkoisessa* Rooma kaikkineen sekä tarinan keskeiset rakennukset, muun muassa Villa Lante ja Palazzo Barberini. Onko arkkitehdin ammattisi vaikuttanut näissä valinnoissa? Lukija "pääsee sisälle" kaikuviiin valoisin holveihin ja synkkiin loukkoihin. Kuinka tärkeitä tapahtumien paikat ovat sinulle kirjoittaessasi?

"Arkkitehdin ammatti ja rakkaus rakennustaiteeseen, etenkin barokkiin, on vaikuttanut ilman muuta kirjoihini. Miljööön luominen tapahtumien ympärille on tärkeä stimulantti itselleni, eräänlainen tapahtumien juurrutus todellisuuteen – sitäähän rakennettu ympäristö on."

"*Kaunasin sivut* -kirjassani esiintyvä Berninin Sant'Andrea al Quirinale -kirKKo ei ole tekstissä sattu-

Johtolanka-jakoon perinteisesti kuuluva sormenjälkiseremonia jouduttiin koronaepidemian vuoksi suorittamaan tänä vuonna omatoimisesti. Poliisin edustajaa ei ollut paikalla, vaan palkinnon voittaja Jyrki Erra itse painoi sormenjälkensä palkintodiplomiin, asianmukaisesti maskiin suojaautuneena. Dekkariseuran puheenjohtaja Leena Korsumäki antaa ohjeita välimatkan päästä. Pienimuotoinen palkintotilaisuus järjestettiin Helsingissä 16. helmikuuta.

malta. *Kaunasin sivujen* synty liittyy nimittäin ensimmäiseen käyntiini kyseisessä roomalaiskirkossa: "*Koko kirkkosali, pohjamuodoltaan puhdas ovaali, kupoli kullalla silattu kuin hieno koru, välkehti taivaasta silautuvaa valoa. Kattolanterniinin ympärillä parveili ilakoiva lauma pieniä puttoenkeleitä. Seisoin hämmentyneenä kupolista lankeavassa kullanhoitoisessa valossa. Siinä hetkessä tapahtui jotain hyvin outoa: päähäni alkoi vyöryä kuvia. Tajusin heti: nämä minun on kirjoitettava, nämä ympärilläni seisovat ihmiset – romaanin hahmot.*"

Ahneus on usein rikoskirjallisuuden aiheena. *Lyijyvalkoisessa* siihen liittyy myös historian hämärästä peräisin oleva valtapeli. Mistä löysit tällaisen koukun?

"Caravaggiohan pakeni murhantuomionsa täytäntöönpanoa Espanjan hallitsemaan Napolin kuningaskuntaan Rooman eteläpuolelle ja vietti siellä elämänsä neljä viimeistä vuotta. Koukku löytyi poikani avulla. Hän oli perehtynyt tämän Napolin kuningashuoneen sukuhistoriaan, Molempain Sisiliain kuninkaisiin,

”Synopsis on melkein pako tehdä, sen avulla on helppo järjestellä lukuja ja kirjan painotuksia. Tapa juontuu aina kouluvuosiin, ja hyvän äidinkielen lehtorini opetuksiin.”

jolla nimellä nämä herttuat nykyään tunnetaan. Samalla pohdimme paljon napolilaisesta kirkosta varustetun, Caravaggion maalaaman *Kuninkaan syntymä* -teoksen kohtaloa. Siitä liikkuu erilaisia teorioita, osin aika huimiakin. Tiedetään myös Napolin kuninkaiden lojaliteetti Espanjan hallitsijaa kohtaan 1600-luvun alussa ja heidän hänelle toimittamansa taidelahjat.”

”Kuvaus Caravaggion maalaukseen kytkeytyvästä valtataistelusta syntyi poikani generoiman tiedon inspiroimana.”

Kirjoittamisen tekniikka

Miten kirjoitat? Laaditko ensin valmiin synopsisen, jota täytät? Onko kirjan henkilöillä tosielämän esikuvia?

”Synopsis on melkein pako tehdä, sen avulla on helppo järjestellä lukuja ja kirjan painotuksia. Tapa juontuu aina kouluvuosiin, ja hyvän äidinkielen lehtorini opetuksiin. Synopsis on myös oiva väline keskustelun pohjana, kun kirjaideaa käydään läpi kustannustoimittajan kanssa.”

OTAVA / JOUNI HARALA

”Kirjan henkilöiden taustoja kysytään yllättävän usein. Historiallisia henkilöitä lukuun ottamatta kaikki kirjojeni hahmot ovat fiktiivisiä. Siinänsä on mysteeri mistä he oikein tulevat. Kun olen heistä hetken kirjoittanut, he saavat kasvot, tavan puhua ja liikkua. Mutta on myös totta, että jotkut hahmoistani ovat lainailleet piirteitään todellisilta ihmisiltä. Toiset enemmän, toiset vieläkin enemmän.”

Lyijyvalkoisen yksi vahvuuksista on, että Jyrki Erra kirjoittaa maalauksista niin, että lukija pystyy lähes näkemään kuvatun teoksen. Tosin se myös innostaa etsimään netistä teoksia, kun matkustaminen museoihin on tällä hetkellä mahdotonta. Mutta koko tarinan jännitys ei herpaannu näissä kuvauksissa, vaan ne tuovat syvyyttä ja uskottavuutta sekä tapahtumiin että henkilöihin. Erra kertoo, että hänellä on halu tar-

Jyrki Erra

(s. 1950)

Jännitysromaanit

- 2012 **Kaunasin sivut**
- 2015 **Berliinin ajokoirat**
- 2020 **Lyijyvalkoinen**

Kaikki Erran romaanit on julkaissut Otava.

Muut kirjat

- 2001 **Ruskeasuo: ajurikylästä kaupunginosaksi**, Ruskeasuo-seura

OTAVA / JOUNI HARALA

jota lukijalle fiktiivisyyden todellisuuteen sitoutuva viitekehys. Sen kirjoittaminen ei ole hänelle lainkaan hankalaa.

Jyrki Erra kertoo ilahtuneensa kovasti saatuaan tiedon Vuoden johtolanka -palkinnon voitosta. Dekkariseura ja Ruumiin kulttuuri ovat

hänelle tuttuja. ”Silti yllätyin kolmannen trilleriromaanini jälkeen Dekkariseurana myöntämästä tunnustuksesta. Se oli odottamaton ja kertoo myöntäjiensä rohkeudesta ja ennakkoluulottomasta asenteesta.”

Tulevaisuuden suunnitelmistaan Erra toteaa, että koronapandemia

on estänyt matkat Roomaan. ”Olisi jälleen käytävä Sant’Andrea al Quirinale kupolin alla.” ■

(Koronarajoitusten vuoksi haastattelu on osittain toteutettu sähköpostitse.)

Palkintoraadin perustelut

Jyrki Erran romaani *Lyijyvalkoinen* sijoittuu alueelle, johon suomalaisessa rikoskirjallisuudessa ei juuri ole paneuduttu: taidemaalmaan ja siellä liikkuviin suuriin rahoihin. Varastojen ja ullakoiden kätköistä löytyy joskus tauluja, joiden tekijöiksi epäillään vanhoja mestareita. Teoksen aitouden selvittämisessä tärkeä seikka on proveniensi eli teoksen syntyhistoria ja omistusketju.

Lyijyvalkoisen päähenkilönä on Axel Wallas, taidemaalari ja Michelangelo Merisi da Caravaggon tunnustettu asiantuntija, joka on maalannut rekonstruktion Berliinissä Caravaggon teoksesta *Pyhä*

Matteus ja enkeli. Yllättäen Axelin ystävä, taidehistorian emeritaprofessori, pyytää häntä arvioimaan, onko professorin hallussa oleva teos *Judit leikkaa Holoferneen pään irti* aito Caravaggio.

Axel Wallas on Hitchcockin elokuvista tuttu hahmo. Hän joutuu tahtomattaan tapahtumien virtaan, joka lähtee kuljettamaan häntä ilman, että hän pystyy siihen itse vaikuttamaan. Suomalainen taidehistorian professori surmataa kotiinsa, ja työmatkalla Roomassa oleva puoliso katoaa. Wallas lähtee Roomaan etsimään vaimoaan ja joutuu keskelle häikäilemätöntä valtapeliä.

Erran teos on sujuvasti kirjoitettu ja kulttuurihistoriallisesti äärettömän kiinnostava nimenomaan taidemaalman kuvauksena. Vaikka teoksessa liikutaan Roomassa, se ei ole mikään Rooman matkaopas, vaikka ikuinen kaupunki onkin tiivis osa kerrontaa. Erra on myös oivaltavasti minimoinut maalaustekniikan kuvailua.

Harvoin liki 500-sivuisesta rikosromaanista pääsee vilpittömästi sanomaan, että sen kerronnasta ei juuri tyhjäkäyntiä ja turhia kouke- roita löydy.

Vuoden johtolanka -raatiin kuuluvat Raija Perälä, Voitto Ruohonen ja Eeva Vuortama.